

Perfil dos fogares financeiramente fráxiles: Análise comparada de Galicia e España

Profile of financially fragile households: Comparative analysis of Galicia and Spain

Marcos Álvarez Espiño^{1,a} , Sara Fernández López^{2,b} , Lucía Rey Ares^{1,c}

¹ Universidade de Santiago de Compostela, España

² ECOBAS-Universidade de Santiago de Compostela, España

✉ ^amarcos.alvarez.espino@usc.es

✉ ^bsara.fernandez.lopez@usc.es

✉ ^clucia.rey.ares@usc.es

Recibido: 27/04/2022; Aceptado: 05/09/2022

Resumo

O obxectivo da investigación é determinar o nivel de fragilidade financeira dos fogares galegos, así como analizar se as súas características sociodemográficas, económicas e condutuais se asocian con esta problemática, desde unha perspectiva comparada con respecto ao resto de comunidades autónomas. Partindo dos datos da primeira edición da *Enquisa de Competencias Financeiras*(ECF), obsérvase que, comparada con España, unha menor porcentaxe da poboación galega presenta situacións de fragilidade financeira media ou alta. Ademais, os ingresos do fogar e a capacitación financeira do individuo son factores amortecedores da fragilidade financeira (FF), tanto en Galicia coma no resto de España. Tamén, un maior nivel educativo reduce a probabilidade de experimentar un alto nivel de FF autopercibida individual, mentres que a relación contraria se experimenta cando se habita nun fogar con menores a cargo. Estes resultados, similares en ambas as submostras, non ocultan diferenzas destacables. En comparación con España, o impacto da capacitación financeira resulta menos relevante en Galicia, mentres que a inclusión financeira se relaciona positivamente coa FF.

Palabras chave: Fragilidade financeira; Alfabetización financeira; Análise de compoñentes principais non lineais; Análise xeográfica; Galicia.

Abstract

The objective of this research is to determine the level of financial fragility experienced by Galician households, as well as to analyze whether the sociodemographic, economic and behavioural characteristics that they possess have any relation to this issue from a comparative perspective with respect to the other Autonomous Communities in Spain. Using the data from the first wave of the Survey of Financial Competences (abbreviated as ECF in Spanish), it has been observed that the percentage of those who are faced with medium or high financial fragility in Galicia is lower than in the rest of Spain. In addition, household income and one's financial capability are buffering factors of financial fragility (FF), both in Galicia and in the rest of Spain. The higher the level of education received, the lower the probability of suffering from a high level of individual self-perceived FF, while the opposite relationship seems to be true for those living with dependent children. These results, which are similar in both subsamples, do not hide notable differences; in comparison with Spain, the impact of financial capability is less relevant in Galicia, while financial inclusion is positively related to FF.

Keywords: Financial fragility; Financial literacy; Nonlinear principal components analysis; Geographical analysis; Galicia.

JEL Codes: G51; G53; G59.

1. INTRODUCCIÓN

A fragilidade financeira (FF) pódese definir como unha constrición derivada dun exceso de débeda en relación aos ingresos ([Anderloni et al., 2012](#); [Kim et al., 2016](#)), ou a dificultade para pagar os compromisos pendentes ([Kim et al., 2016](#)). Desde unha perspectiva máis psicolóxica, asóciase coas limitacións económicas percibidas polos fogares para, por exemplo, ir de vacacións ([Worthington, 2006](#)). Seguindo a [Lin e Grace \(2007\)](#), a FF pode orixinarse a partir dun evento adverso con gran capacidade desestabilizadora, como o falecemento da persoa que actúa como principal fonte de ingresos do fogar, así como por diferentes factores que se interrelacionan e se complementan ([O'Connor et al., 2019](#)).

Unha situación de FF convértese nun problema grave se alcanza un carácter estrutural, retratando unha situación de insolvencia a longo prazo incubada por un balance doméstico escasamente saneado ([Leika e Marchettini, 2017](#)). Esta perspectiva no longo prazo é a predominante nas familias europeas, en xeral, e nas españolas en particular. Segundo [Fasianos et al. \(2014\)](#), un de cada cinco fogares españois atopábase nunha situación de inseguridade financeira ao comezo da *Gran Recesión* de 2007-08. Unha década máis tarde, [Arellano e Cámara \(2020\)](#) sinalaban que un de cada tres fogares españois podía ser considerado financeiramente vulnerable. A actual situación económica, marcada pola incerteza e pola inestabilidade, deterioraría aínda máis a maltreita situación financeira de moitas familias. Sen esquecermos da crise económica provocada pola COVID-19, a segunda metade de 2021 veu marcada por un vertixinoso ascenso da inflación que alcanzou, durante os primeiros meses de 2022, rexistros non vistos en décadas. En consecuencia, os fogares víronse obrigados a planificar mellor os seus procesos de consumo e a levar a cabo un control máis exhaustivo dos seus gastos.

A medida que indicadores como os previamente citados saíron á palestra, a preocupación dos responsables políticos tamén foi en aumento, ante un problema que pode xerar importantes distorsións tanto a nivel micro como macroeconómico. Así, un fogar financeiramente fráxil presenta un maior risco de exclusión bancaria ([Daud et al., 2019](#)) e de pobreza ([Ali et al., 2020](#)); ademais, a súa incapacidade para pagar os compromisos crediticios pode pór en xaque a estabilidade das institucións financeiras e, en último termo, a de todo o sistema económico ([Ali et al., 2020](#)).

Neste contexto, os académicos estudaron a prevalencia da FF en diferentes colectivos, co fin de achegar recomendacións que revertan esta situación. En consonancia, os traballos sobre a FF dos fogares incrementáronse exponencialmente na última década ([Fasianos et al., 2014](#)). Con todo, carecer dunha definición homoxénea do fenómeno e mais de estatísticas apropiadas provocou certas deficiencias na súa medición. Así, por exemplo, o uso dunha única variable referida a un só aspecto financeiro do fogar (endebedamento, consumo ou aforro), e desde unha perspectiva maioritariamente obxectiva, levou a concibir a FF como un fenómeno binario: “ése, ou non se é” financeiramente fráxil. Dito doutro xeito, a literatura adoce dunha escaseza de medidas graduais, integradoras de diferentes perspectivas ([O'Connor et al., 2019](#)) e que, en último termo, engadan a percepción que os individuos teñen da súa situación financeira. Estes gaps da literatura atópanse tamén nos escasos estudos que en España analizan o tema –en concreto, e ata onde sabemos, só [Arellano e Cámara \(2021\)](#)– e para os que o tratan de maneira indirecta ([Fasianos et al., 2014](#); [Terraneo, 2018](#); [Álvarez et al., 2020](#)).

Neste sentido, o presente traballo ten dous obxectivos fundamentais. Desde unha perspectiva comparada co resto de España, analízase, en primeiro lugar, o nivel de FF dos fogares galegos, e, en segundo lugar, en que medida a dita situación de FF se relaciona con algunhas das súas características sociodemográficas, económicas e condutuais. Para logralo,

construímos unha medida de FF que corrixe os *gaps* mencionados, ademais de medidas adicionais que permiten capturar distintas dimensións (obxectiva ou autopercibida) do fenómeno. A análise apóiase nunha mostra de 8.554 persoas representativa no ámbito da comunidade autónoma. Este enfoque territorial, apenas considerado na literatura, resulta especialmente relevante en España, ao constar a diversidade cultural e socioeconómica do país. É posible que estas diferenzas impacten nos hábitos financeiros dos residentes en diferentes rexións, así como na composición das súas carteiras de activos; e inflúan na súa situación de FF (Chuliá e Rodríguez, 2007). En canto ao primeiro obxectivo, aproximadamente oito de cada dez galegos atópanse en niveis baixos de FF. A pesar de que estes resultados denotan un menor nivel de vulnerabilidade en comparación á submostra feita para o resto de España, os galegos percíbense máis limitados pola súa situación financeira, isto é, autoperciben un maior nivel de FF. En canto ao segundo obxectivo, os ingresos e a capacitación financeira do individuo son factores amortecedores da FF tanto en Galicia coma no resto de España. Adicionalmente, compróbase que un maior nivel educativo reduce a probabilidade de experimentar un alto nivel de FF autopercibida individual, mentres que a relación contraria se experimenta cando se habita nun fogar con menores a cargo. Estes resultados, similares en ambas as submostras, non ocultan diferenzas destacables. En comparación con España, o impacto da capacitación financeira resulta menos relevante en Galicia, mentres que a inclusión financeira se relaciona positivamente coa FF.

Tras esta introdución, o traballo presenta a seguinte estrutura. A segunda sección resérvase para a análise da literatura máis recente sobre a medición da FF. A terceira sección presenta a metodoloxía empírica, o índice sintético de FF e os resultados das análises univariantes. A continuación, a cuarta sección detalla os resultados máis relevantes da análise multivariante. Por último, a quinta sección sintetiza os principais achados da investigación.

2. MEDICIÓN DA FRAXILIDADE FINANCEIRA: REVISIÓN DA LITERATURA

Na última década, a FF dos fogares alcanzou un peso destacable nas axendas políticas e nas investigacións centradas nas finanzas persoais. A pesar diso, non existe unha definición de FF comunmente aceptada (O'Connor et al., 2019). En concreto, a literatura académica seguiu diferentes enfoques ao abordar a súa conceptualización. Mentres algunhas investigacións estudaron o endebedamento doméstico e os comportamentos dos fogares con débedas pendentes (Disney e Gathergood, 2011; Allgood e Walstad, 2016; Ray et al., 2019), outros autores consideraron comportamentos asociados ao consumo/aforro, tales como a capacidade para cubrir gastos correntes durante un período de tempo (Loke, 2015) ou para dispor de aforros (de emerxencia) para afrontar un apuro o próximo mes (Lusardi et al., 2011; Friedline e West, 2016; West e Mottola, 2016; Philippas e Avdoulas, 2020).

Máis amplas son as conceptualizacións que consideran como financeiramente fráxiles aqueles fogares que non poden permitirse facer o que desexan (Worthington, 2006), ou manter o seu nivel de vida (O'Connor et al., 2019) ante cambios nas condicións macroeconómicas (Ali et al., 2020). Este último grupo de definicións resulta máis apropiado para comprender o fenómeno da FF (O'Connor et al., 2019), xa que esta perspectiva asume que calquera fogar pode ser financeiramente vulnerable nalgún grao, en lugar de concibir a FF como un fenómeno binario, onde os fogares “son ou non son” vulnerables.

En todo caso, non existe unha definición homoxénea de FF capaz de profundar nas marxes reais do concepto. Esta carencia apréciase na diversidade de variables que os estudos empíricos utilizaron para medir a FF (Táboa 1). Nun afán de sistematizar tales medidas, un primeiro criterio de clasificación considera parámetros asociados ou ben ao endebedamento,

ou ben aos comportamentos de aforro ou consumo. Así, algúns traballos teñen en conta exclusivamente medidas de endebedamento ou de uso de produtos de crédito, como as tarxetas bancarias (Allgood e Walstad, 2016; Disney e Gathergood, 2011). Con todo, a maioría recorre a hábitos financeiros domésticos como a capacidade para satisfacer desembolsos imprevistos (Lusardi et al., 2011; Philippas e Avdoulas, 2020), cubrir os gastos de sustento (Loke, 2015) tales como as facturas por subministracións de luz, auga ou liña telefónica (McCarthy, 2011; Parise e Peijnenburg, 2019), ou o nivel de pobreza material manifestada polos fogares (Yusof et al., 2015). Agora ben, apenas se contemplaron ambas as perspectivas simultaneamente, sendo a excepción Anderloni et al. (2012), Disney e Gathergood (2011) e Yusof et al. (2015).

Un segundo criterio distinguiría entre medidas obxectivas e subxectivas (Fasianos et al., 2014). Mentres as primeiras proveñen dunha fonte de datos externa ao individuo, as segundas veñen modeladas pola percepción do individuo ante as súas circunstancias financeiras (O'Connor et al., 2019). Aínda que os indicadores obxectivos son maioritarios, a súa consideración exclusiva xera un retrato parcial da FF (O'Connor et al., 2019). Os hábitos financeiros tamén se ven afectados pola autopercepción das circunstancias financeiras do individuo (Brügggen et al., 2017), sendo limitado o número de investigacións que unen ambos os enfoques (Disney e Gathergood, 2011; McCarthy, 2011; Anderloni et al., 2012; Yusof et al., 2015).

Un terceiro criterio ten en conta a operatividade das variables de FF. Así, o habitual nos traballos é considerar indicadores dicotómicos, que indican se o fogar é “financeiramente fráxil ou non”. Este tipo de variables, incluídas na análise do endebedamento doméstico (Allgood e Walstad, 2016; Ray et al., 2019) ou da dispoñibilidade de fondos de emerxencia (Lusardi et al., 2011; Friedline e West, 2016; West e Mottola, 2016; Philippas e Avdoulas, 2020), chocan coa conceptualización gradual da FF. En cambio, as medidas apoiadas en indicadores numéricos (Yusof et al., 2015) ou en escalas Likert (Giannetti et al., 2014) favorecerían este enfoque.

Por último, un cuarto criterio distinguiría aqueles traballos que miden a FF baseándose nunha ou en varias variables. Os primeiros, aínda que son maioritarios (Táboa 1), non consideran distintos aspectos da xestión financeira do fogar asociados coa FF (hábitos de consumo, aforro ou endebedamento), nin harmonizan as aproximacións obxectiva e autopercebida do fenómeno. Os segundos son menos (Disney e Gathergood, 2011; McCarthy, 2011; Yusof et al., 2015; Allgood e Walstad, 2016; Chotewattanakul et al., 2019) e, aínda que superan os inconvenientes de utilizar unha soa variable, proporcionan unha fotografía “fragmentada” da FF doméstica. Escapan a esta clasificación os traballos de Anderloni et al. (2012) e Daud et al. (2019), ao construír un índice sintético de FF a partir da consideración de varias variables relativas á situación financeira do fogar; capaz de profundar na comprensión dun fenómeno gradual, multidimensional e, á vez, subxectivo, como o da FF (O'Connor et al., 2019).

Táboa 1. Medición de FF: revisión da literatura

		Medida subxectiva	Medida obxectiva	Medida mixta
Endebedamento	Variable binaria		Ray et al. (2019): Sobreendebedamento Allgood e Walstad (2016): Dificultades para pagar as débedas orixinadas por cartóns de crédito Asume unha comisión por superar os límites de crédito Mutsonziwa e Fanta (2019)¹: Índice agregado de sobreendebedamento	Chotewattanakul et al. (2019): Ingresos netos de débedas por baixo dun limiar de pobreza ^{Ob} Incerteza sobre o próximo pago de xuros ^{Sb} Disney e Gathergood (2011): Uso de polo menos un produto crediticio de “baixa calidade” ^{Ob} Atrasos nos compromisos crediticios > 1 mes ^{Ob} Atrasos percibidos nos compromisos crediticios > 1 mes ^{Sb}
	Variable continua			Disney e Gathergood (2011): Crédito pendente Yusof et al. (2015): Cociente de servizo da débeda
Consumo/Aforro	Variable binaria	Lusardi et al. (2011)-Friedline e West (2016)- West e Mottola (2016)- Philippas y Avdoulas (2020): Capacidade para conseguir 2.000/300 \$ para afrontar un apuro o próximo mes	Loke (2015): Capacidade para cubrir os custos de vida durante 12 meses Parise e Peijnenburg (2019): Dificultades para saldar débedas ou facturas	McCarthy (2011): Dificultades para pagar débedas ou facturas ^{Sb} Atrasos de >=3 durante o últimos cinco anos ^{Ob} Yusof et al. (2015): Incapacidade para cubrir as necesidades básicas ^{Ob}
	Variable escala	Giannetti et al. (2014): Capacidade para chegar a fin de mes (1-6) Daud et al. (2019)³: Índice de vulnerabilidade financeira (0-10) Arellano e Cámara (2021): Aforros de emerxencia (1-3)	Loke (2017): Índice composto de vulnerabilidade financeira (1-3 se o cociente de servizo da débeda >30% e carecen de aforros de emerxencia para un trimestre)	McCarthy (2011): Dificultades para manterse ao día (1-4 sen dificultades) ^{Sb} Yusof et al. (2015): Nivel de aforros dispoñible (1-5) ^{Sb}
	Variable continua			Disney e Gathergood (2011): Riqueza neta do fogar (relación ingresos-gastos) ^{Ob} Anderloni et al. (2012)^{2,3} Índice de vulnerabilidade financeira axustado (0-10) Yusof et al. (2015): Número de meses que se podería sobrevivir sen ingresos ^{Sb}

Notas: ^{Sb}e ^{Ob}fan referencia, respectivamente, a medidas obxectivas e subxectivas.

¹ Só un indicador subxectivo.

² Indicador baseado fundamentalmente en medidas de consumo, pero incluíndo *ítems* relativos a débeda.

³ Consideran conxuntamente varias medidas para xerar un indicador sintético de FF.

Fonte: Elaboración propia.

A maioría de traballos estudaron o impacto de factores sociodemográficos (idade, xénero ou estado civil), económicos (nivel de ingresos ou situación laboral) e, en menor medida,

condutuais (alfabetización financeira) sobre a FF dos individuos ou fogares. En España, ata onde sabemos, só [Arellano e Cámara \(2021\)](#) analizaron este tema dun modo directo. Para medir a FF utilizan unha soa variable categórica, que considera a capacidade para afrontar os gastos correntes do fogar en caso de perda da fonte principal de ingresos, aplicándoa a dúas submostras referidas ao País Vasco e ao resto de España. Para o País Vasco, os autores conclúen que canto maior é o nivel educativo e de ingresos do fogar, así como o nivel de coñecementos financeiros, menor é o grao de FF experimentado. Estas evidencias repítense para a mostra referida ao resto de España, onde, ademais, a idade e o feito de estar empregado se relacionan negativamente coa FF.

Sen falar explicitamente de FF, outros traballos referidos a España analizaron este aspecto apoiándose tamén nunha soa variable. Así, [Álvarez et al. \(2020\)](#) utilizan unha variable dicotómica referida á dispoñibilidade de aforros de emerxencia. Analogamente, outros autores estudaron a FF en España, pero desde unha óptica internacional; é o caso de [Terraneo \(2018\)](#) e de [Fasianos et al. \(2014\)](#). Mentres o primeiro traballo analiza a carga da débeda relativizada en función do ingreso (variable continua), o segundo ten en conta a marxe financeira neta (variable binaria). Segundo [Álvarez et al. \(2020\)](#), a competencia financeira asóciase positivamente cos aforros de emerxencia, do mesmo xeito que a idade e o nivel de ingresos, chegando a conclusións análogas ás de [Fasianos et al. \(2014\)](#). Con todo, [Terraneo \(2018\)](#) afirma que os ingresos están positivamente relacionados co endebedamento.

En definitiva, o estudo da FF dos fogares apoiouse case exclusivamente en medidas individuais que, poucas veces, axudan a entender a FF como un fenómeno gradual. No presente traballo propomos un índice sintético, similar ao de [Anderloni et al. \(2012\)](#) e [Daud et al. \(2019\)](#), que permite abordar o fenómeno como multidimensional e gradual. Utilizamos o devandito índice na análise tanto do nivel de FF dos fogares de Galicia (primeiro obxectivo) como das relacións que este nivel pode manter coas características sociodemográficas, económicas e condutuais dos seus membros (segundo obxectivo). Deste xeito, non só se identifica o perfil dos fogares galegos financeiramente fráxiles, senón que tamén se aprecia se é diferente ao dos fogares do resto de España, ou do País Vasco ([Arellano e Cámara, 2021](#)). Esta perspectiva comparada resulta especialmente interesante ao ser España un país de marcadas diferenzas sociais, culturais e económicas entre as súas diferentes comunidades autónomas (CC.AA.) Instituto Nacional de Estatística [[INE](#), 2021].

3. METODOLOXÍA

3.1. Mostra

Os datos proceden da Enquisa de Competencias Financeiras (ECF), unha iniciativa estatística impulsada polo Banco de España e mais pola Comisión Nacional do Mercado de Valores ([Banco de España e CNMV, 2018](#)). A principal aspiración desta sondaxe é o estudo das competencias financeiras da poboación española de 18 a 79 anos. O tamaño mostral alcanza 8.554 persoas, entrevistadas entre 2016 e 2017. Máis en detalle, 576 (6,73%) observacións proveñen da comunidade autónoma galega.

A mostra resulta representativa das diferentes rexións españolas ao ter en consideración unhas ponderacións mostrais validadas polo INE. Estes indicadores destínanse a corrixir os problemas de aleatoriedade da mostraxe estratificada e das entrevistas invalidadas, adaptando os resultados aos rexistros censuais de 2011 ([Bover et al., 2019](#)). Tales ponderacións teranse en conta nos cálculos posteriores.

3.2. Variables

3.2.1. O índice de fragilidade financeira: Análise de Componentes Principais Non Lineais

Neste estudo propónse un indicador de FF que supera algunhas carencias atribuíbles aos traballos previos (Anderloni et al., 2012; Daud et al., 2019). Adoptando unha definición ampla de FF, o indicador sintetiza diferentes medidas (véxase a Táboa 2) que outros traballos consideran de maneira illada, tales como a incapacidade para cubrir gastos extraordinarios (Emmons e Noeth, 2013) ou o pago puntual de facturas e débedas (Loke, 2015), así como a valoración subxectiva da “presión financeira” do fogar (Baldini et al., 2020). Así, xa Domínguez e Núñez (2013) sinalaban como indicadores do incremento da exclusión social dos fogares españois, tras a crise financeira de 2008, o aumento do número de fogares que pagaba con atraso as súas facturas ou que tiña problemas para afrontar pagos imprevistos.

A Táboa 2 proporciona, ademais, as análises descritivas de cada cuestión, aspecto que detalla distintas dimensións da situación de FF que viven os fogares en Galicia (primeiro obxectivo). O 57,13% dos galegos manifestaron estar de acordo ou totalmente de acordo con que a súa situación financeira limita o seu día a día, fronte ao 50,59% do resto de españois. No resto de cuestións, aínda non existindo grandes diferenzas, unha maior porcentaxe de galegos achega respostas compatibles cunha maior resiliencia financeira. Así, o 95,1% da poboación galega afirma estar de acordo ou totalmente de acordo con que paga as súas facturas a tempo (2,75 puntos porcentuais por encima da mostra para o resto de España). En idéntico sentido, a poboación galega percíbese menos endebedada; un 9,5% dos galegos estaría de acordo ou totalmente de acordo con que padece sobreendebedamento, fronte ao 13,18% dos seus homólogos do resto de España.

Por outro lado, pouco máis dun 25% dos galegos residían en fogares con déficit doméstico durante o ano previo á recollida de datos (o valor para a submostra non galega é 1,65 puntos porcentuais superior). Un 38,62% de galegos pertencen a fogares con suficientes aforros para cubrir os seus gastos correntes durante un ano ou máis en caso de perder a súa principal fonte de ingresos, fronte ao 34,26% dos seus homólogos do resto de rexións. Por último, menos do 10% de galegos viven en fogares que incorrerían en mora ao pagar as súas débedas durante os doce meses previos (para o resto de España a porcentaxe elévase ata o 12,26%).

O rechamante dos datos previamente descritos é que mentres en Galicia se reporta menos endebedamento e unhas prácticas financeiras máis “saudables” que no resto de rexións, os galegos percíbense máis limitados financeiramente para realizar cousas importantes.

Táboa 2. Valores medios das variables referidas á FF

Variable	Definición	Categorías	Valores medios	
			Galicia	Resto de España
Percepción da situación financeira actual	<i>d0109</i> _A miña situación financeira limita as miñas posibilidades de facer cousas que considero importantes (Subxectiva; Capacidade de consumo)	(1) Totalmente en desacordo	7,75%	11,31%
		(2) En desacordo	18,52%	19,38%
		(3) Indiferente	16,44%	18,73%
		(4) De acordo	29,20%	25,05%

Variable	Definición	Categorías	Valores medios	
			Galicia	Resto de España
		(5) Totalmente de acordo	28,10%	25,54%
Pagar facturas a tempo ¹	<i>d0104</i> _Pago as facturas a tempo (Subxectiva; Capacidade de consumo)	(1) Totalmente en desacordo	0,20%	0,85%
		(2) En desacordo	1,09%	1,49%
		(3) Indiferente	3,61%	5,29%
		(4) De acordo	17,92%	15,85%
		(5) Totalmente de acordo	77,18%	76,52%
Percepción de sobreendebedamento	<i>d0111</i> _Estou demasiado endebedado agora mesmo (Subxectiva; Débeda)	(1) Totalmente en desacordo	63,98%	54,85%
		(2) En desacordo	16,23%	20,26%
		(3) Indiferente	10,29%	11,72%
		(4) De acordo	4,13%	7,27%
		(5) Totalmente de acordo	5,37%	5,91%
Gasto	<i>j0200</i> _Nos últimos 12 foron os seus gastos correntes maiores que os seus ingresos (Obxectiva; Capacidade de consumo)		(0) Non: 73,05% - (1) Si: 26,95%	(0) Non: 71,40% - (1) Si: 28,60%
Fondos de emerxencia ^{1,2}	<i>j0400</i> _Se deixasen de recibir neste momento a principal fonte de ingresos do seu fogar, durante canto tempo podería/poderían facer fronte aos seus gastos correntes sen ter que pedir prestado ou cambiar de casa? (Obxectiva; Capacidade de consumo)	(1) Menos dunha semana	7,15%	7,76%
		(2) Menos dun mes	8,77%	8,67%
		(3) Menos de tres meses	14,12%	16,95%
		(4) Menos de seis meses	12,80%	13,05%
		(5) Menos de nove meses	10,64%	10,38%
		(6) Menos dun ano	7,91%	8,93%
		(7) Un ano ou máis	38,62%	34,26%
Atrasos no pago de débedas	<i>j1000</i> _Nos últimos 12 meses tiveron no seu fogar dificultades económicas que desen lugar a atrasos no pago dalgunha das débedas contraídas? (Obxectiva; Débeda)		(0) Non: 90,07% - (1) Si: 9,93%	(0) Non: 87,74% - (1) Si: 12,26%

¹ Na Análise de Componentes Principais Non Lineais as categorías de resposta son ordenadas de forma inversa. Este proceso garante que as variables orixinais da ECF aproximen a FF en termos directos.

² Variable dependente utilizada por [Arellano e Cámara \(2021\)](#).

Fonte: Elaboración propia.

Para reducir a dimensionalidade do conglomerado de variables, optouse pola Análise de Compoñentes Principais Non Lineais (NLPCA, polas súas siglas en inglés) como ferramenta de investigación. Esta técnica de redución factorial, necesaria para traballar con indicadores escalares, componse de dúas fases enlazadas a través dun proceso iterativo. Na primeira obtéñense parámetros representativos dos indicadores categóricos, que maximizan a covarianza conxunta das variables integrantes. Na segunda obtéñense os compoñentes proxydas variables categóricas, utilizando a clásica técnica de compoñentes principais (Ferrari e Salini, 2011). A validez dos datos dispoñibles contrastase mediante o test de esfericidade de Bartlett, que rexeita a hipótese nula de correlación entre indicadores ($p < 0,000$), e a proba de Kaiser-Meyer-Ohlin (KMO), que obtén un valor de 0,778. En definitiva, o seis indicadores iniciais (Táboa 2) foron reagrupados en tres factores que aglutinan un 71,43% de varianza explicada. A Táboa 3 detalla os pesos factoriais que relacionan cada variable orixinal, previamente recodificada en termos binarios¹, co seu compoñente máis representativo.

Táboa 3. Resumo das cargas factoriais para os tres compoñentes factoriais

Variable orixinal de Fraxilidade Financeira (recodificada)	Primeiro compoñente	Segundo compoñente	Terceiro compoñente	Cargas factoriais cruzadas
d0109	0,812	-0,096	0,245	0,812
d0104	-0,007	0,826	0,218	0,826
d0111	0,189	0,204	0,913	0,913
j0200	0,682	0,423	-0,134	0,682
j0400	0,662	0,297	0,223	0,662
j1000	0,359	0,738	0,076	0,738

Fuente: Elaboración propia.

Tras este proceso constrúese un índice continuo, que é o resultado da agregación dos diferentes valores para cada variable orixinal recodificada, ponderados pola carga factorial do seu compoñente máis representativo (Anderloni et al., 2012), tal e como detalla a [Ecuación 1].

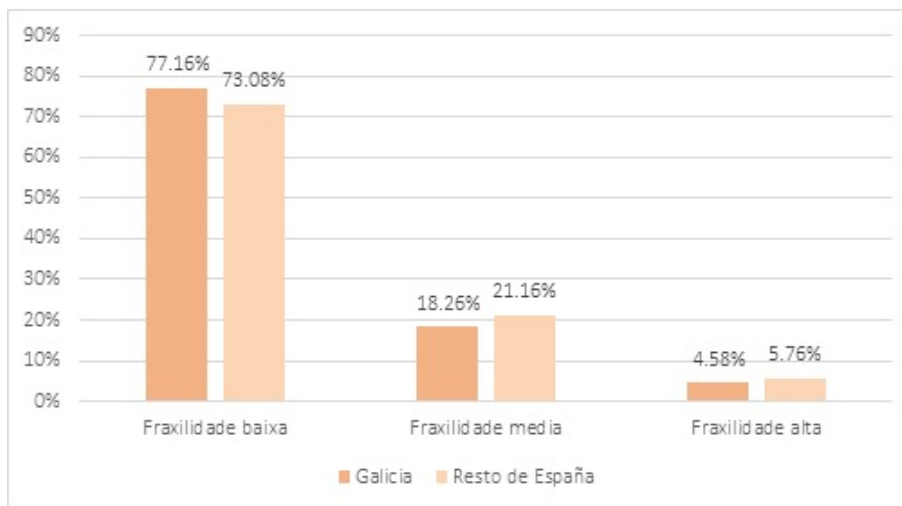
$$\text{índice de } FF_c = \sum_{p=1}^n a_p X_{pi} \quad \text{[Ecuación 1]}$$

onde X_{pi} representa a distribución das variables de FF recodificadas e a_p fai referencia ás cargas factoriais asociadas. O índice xerado móvese entre 0% (mínima vulnerabilidade) e 100% (máxima vulnerabilidade). As análises univariantes do índice sinalan que os galegos mostran, de media, un nivel de vulnerabilidade (27,42%) máis baixo que o dos residentes no resto de autonomías españolas (32,68%).

¹ Para recodificar as variables da sección D da ECF óptase por un criterio “conservador”, asumindo que situarse na categoría de indiferenza non denota unha situación de limitación financeira. Para a variable j0400, considérase como limiar de FF non dispor de aforros suficientes para un trimestre.

Finalmente, este indicador continuo agrúpase en tres categorías, xerando unha variable escala que será de utilidade nas análises multivariantes. Neste sentido, un 77,16% dos galegos soportan niveis de FF inferiores ao 33,33% ([Figura 1](#)).

Figura 1. Distribución porcentual da poboación segundo o seu nivel de FF.

Fonte: Elaboración propia.

3.2.2. Variables independentes

O segundo obxectivo deste traballo é analizar as relacións entre o nivel de FF e algunhas das características da poboación máis comunmente referenciadas na literatura ([Fernández-López et al., 2022](#)). Estas aparecen recollidas na [Táboa 4](#)xunto coa media porcentual de persoas que cumpren as características e os seus niveis de FF para cada categoría de resposta. No ámbito das variables sociodemográficas, obsérvase un maior nivel de envellecemento dos galegos; a súa idade media (48,75) supera en case dous anos á media do resto de rexións. Esta evidencia podería gardar algunha relación co menor nivel educativo da mostra galega – mentres a metade dos habitantes doutras rexións non superaría o bacharelato, en Galicia este valor aproxímase ao 60%– e co maior peso das mulleres dentro do seu censo – ao ter unha maior esperanza de vida ([Borge, 2011](#)).

O envellecemento, xunto coa menor taxa de natalidade da poboación galega en relación á xa de seu baixa taxa de natalidade para España ([de Miguel et al., 2011](#)), tamén podería xustificar que só o 26,61% dos adultos en Galicia viven en fogares onde tamén viven menores. Con independencia da submostra analizada, aproximadamente dúas de cada tres persoas enquisadas conviven en parella.

Máis do 14% dos enquisados en Galicia atópanse desempregados, e máis dun terzo reside en fogares con ingresos anuais inferiores a 14.500 €. As diferenzas máis destacables entre Galicia e o resto de España, en canto ás variables económicas, xorden entre os retirados. Así, un 19% das persoas entrevistadas (3 puntos porcentuais por encima da media do resto de rexións) abandonarían o mercado laboral, fundamentalmente a través da xubilación.

Para a maioría de variables atópase un menor nivel de FF entre os galegos. Á súa vez, os valores de FF máis acusados parecen relacionarse con valores superiores de desviación típica. Este resultado podería apuntar que a FF é unha problemática que lle afecta á sociedade dunha maneira moi desigual, véndose acentuada naqueles colectivos con maiores limitacións

económicas e sociais (Loke, 2015). Neste sentido, destaca o papel das variables económicas. A FF asáñase coas persoas de escasa renda e cos desempregados.

Os resultados da análise de dispersión poderían relacionarse cos resultados da proba de Bonferroni. Este contraste de comparación múltiple (Miller, 1981) permite testar se existen diferenzas significativas entre os valores medios dunha determinada variable dependente (no noso caso, o índice de fraxilidade financeira derivado do procedemento de redución factorial) para diferentes categorías de resposta dunha variable independente. Para a submostra galega, a evidencia empírica reflicte, para a variable de nivel educativo, que as diferenzas de medias de FF entre os grupos son distintas de 0 ao comparar o primeiro nivel de educación secundaria (categoría 3) coa educación superior (categoría 5), e ao comparar o segundo nivel de educación secundaria (categoría 4) coa educación superior (categoría 5). En todos estes casos, podemos rexeitar a hipótese nula cun nivel de significación máximo do 5%. Para a submostra do resto de España, atópase un maior número de diferenzas de medias que resultan significativas, especialmente nas variables de alfabetización financeira e de inclusión. Por exemplo, as diferenzas de medias entre o nivel educativo superior (categoría 5) e o resto de niveis educativos resultan significativamente diferentes de 0. Idéntico resultado se obtén ao tomar como referencia o segundo nivel da educación secundaria obrigatoria (categoría 4).

Táboa 4. Análise univariante das variables independentes

Variable	Categorías	FF global						Test de Bonferroni	
		Valores medios das variables independentes		Valores medios da FF segundo as categorías de resposta		Desviación típica da FF segundo as categorías de resposta			
		Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España
Xénero: Muller		51,04% Muller - 48,96% Home	50,59% Muller - 49,41% Home	25,20% Muller - 29,70% Home	33,40% Muller - 31,90% Home	52,00% Muller - 55,80% Home	58,80% Muller - 56,80% Home		
Idade		48,75 anos	46,80 anos						
Estado civil: Vivir en parella		Si: 66,81% - Non: 33,19%	Si: 65,00% - Non: 35,00%	Si: 23,60% - Non: 35,00%	Si: 31,80% - Non: 34,80%	Si: 49,30% - Non: 61,80%	Si: 57,90% - Non: 57,80%	X	X
Fogares con menores de idade: Si		Si: 26,61% - Non: 73,39%	Si: 31,41% - Non: 68,59%	Si: 39,90% - Non: 22,90%	Si: 40,80% - Non: 28,90%	Si: 66,60% - Non: 47,90%	Si: 63,70% - Non: 54,60%	X	X
Nivel educativo	(1) Sen educación formal	1,32%	3,06%	49,50%	52,30%	74,50%	69,30%		(4) (5)
	(2) Educación primaria	21,33%	16,83%	25,50%	45,50%	50,00%	68,10%		(4) (5)
	(3) Primeiro nivel da educación secundaria	31,78%	30,13%	43,20%	43,00%	62,80%	63,80%	(5)	(4) (5)
	(4) Segundo nivel da educación secundaria	25,56%	26,07%	33,20%	33,20%	60,30%	56,00%	(5)	(5)

Variable	Categorías	FF global						Test de Bonferroni	
		Valores medios das variables independentes		Valores medios da FF segundo as categorías de resposta		Desviación típica da FF segundo as categorías de resposta			
		Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España
Nivel educativo	(5) Educación superior (tanto vocacional como universitaria)	20,00%	23,91%	7,20%	20,00%	29,80%	46,50%	-	-
Situación laboral	(1) Emprego	51,94%	53,14%	24,90%	27,80%	52,20%	54,20%	(2)	(2) (3) (4)
	(2) Desemprego	14,20%	14,07%	50,10%	63,60%	68,60%	71,40%	(3) (4)	(3) (4)
	(3) Retiro	19,00%	15,84%	20,60%	18,40%	46,50%	45,10%		(4)
	(4) Outras situacións	14,86%	16,94%	23,20%	35,70%	48,10%	58,20%	-	-
Ingresos anuais brutos do fogar	(1) Menos de 14.500 €	33,77%	37,18%	50,10%	59,80%	66,20%	70,70%	(2) (3)	(2) (3)
	(2) 14.500 €- 45.000 €	54,57%	49,10%	18,60%	21,60%	45,90%	46,90%		(3)
	(3) Máis 45.000 €	11,67%	13,73%	3,90%	6,50%	19,50%	26,20%	-	-
Preferencias cara ao risco: Contrario		Si: 47,90% - Non: 52,10%	Si: 43,67% - Non: 56,33%	Si: 21,20% - Non: 31,40%	Si: 35,70% - Non: 29,90%	Si: 45,50% - Non: 59,30%	Si: 60,70% - Non: 55,20%		
Alfabetización financeira obxectiva	(0) Ningunha resposta correcta	11,82%	13,70%	31,80%	39,90%	53,70%	62,60%		(2) (3)
	(1) Unha resposta correcta	38,63%	33,93%	31,00%	35,10%	55,10%	58,90%		(2) (3)
	(2) Dúas respostas correctas	32,41%	34,27%	28,70%	30,60%	59,30%	56,50%		(3)
	(3) Tres respostas correctas	17,15%	18,10%	16,50%	23,70%	40,90%	50,80%	-	-
Alfabetización financeira subxectiva	(0) Nivel moi baixo	19,93%	17,34%	28,40%	45,40%	48,60%	67,20%		(1) (2) (3) (4)
	(1) Nivel baixo	31,39%	28,47%	28,50%	34,60%	57,00%	58,60%		(2) (3)
	(2) Nivel medio	42,52%	46,29%	24,50%	28,20%	50,60%	54,10%		
	(3) Nivel alto	5,77%	6,86%	41,60%	24,10%	76,50%	49,30%		
Inclusión financeira	(4) Nivel moi alto	0,40%	1,04%	0,00%	21,00%	0,00%	49,30%	-	-
	(0) Ningún produto financeiro	31,84%	27,76%	20,80%	45,70%	46,20%	65,70%		(1) (2)
	(1) Un produto financeiro	46,33%	45,82%	27,30%	26,80%	54,00%	52,90%		(2)
	(2) Dous produtos financeiros	21,84%	26,42%	16,20%	12,10%	46,80%	34,50%	-	-

Variable	Categorías	FF global						Test de Bonferroni	
		Valores medios das variables independentes		Valores medios da FF segundo as categorías de resposta		Desviación típica da FF segundo as categorías de resposta			
		Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España	Galicia	Resto de España
Competencia financeira	(0) Financeiramente excluído	33,77%	30,00%	36,50%	40,90%	59,20%	63,00%	(1) (2) (3) (4)	(1) (2) (3)
	(1) Financeiramente formado	32,38%	34,16%	19,50%	31,50%	47,00%	57,00%		(2) (3)
	(2) Financeiramente incluído	12,46%	13,92%	5,70%	18,00%	23,40%	40,80%		(3)
	(3) Financeiramente capacitado	21,39%	21,92%	16,80%	11,00%	47,60%	34,20%	-	-

Nota: (1)/(2)/(3)/(4)/(5) indican, en cada variable independente considerada, as categorías de resposta para as cales se atopa unha media significativamente diferente con respecto a unha categoría de resposta que se toma como referencia. En cada fila, a categoría de referencia é aquela para a que se proporcionan os seus valores medios. Non se inclúen os resultados para a última categoría de resposta, ao proporcionar información reiterativa. X indica que as medias das dúas categorías que conforman unha variable binaria son significativamente diferentes. Nivel de significación: 5%

Fonte: Elaboración propia

No que se refire ás variables condutuais, a sociedade galega é, no ámbito financeiro, máis contraria ao risco que a do resto de España. Dentro deste grupo destacan as variables referidas á alfabetización financeira, posto que numerosos autores estudaron a posible relación entre esta e os hábitos financeiros saudables (Fernández-López et al., 2022). Inicialmente, entendíase que a mellora dos coñecementos financeiros axudaría aos individuos na toma de decisións financeiras óptimas (Johnson e Sherraden, 2007). No entanto, as evidencias empíricas non son concluíntes respecto diso (Fernandes et al., 2014), polo que se considera insuficiente contemplar á alfabetización financeira como o coñecemento derivado exclusivamente de accións formativas específicas (Huston, 2010). Por esta razón, incluíronse medidas de alfabetización financeira subxectiva ou autopercibida, capaces de estudar os comportamentos financeiros a través de canles como a autoestima ou a negatividade (Parker et al., 2012). Tamén se avanzou na definición de medidas dotadas dunha perspectiva máis aplicada. Así, da fusión dos indicadores de coñecementos financeiros obxectivos (“habilidade para actuar”) e de inclusión financeira (“oportunidade para actuar”) xorde o concepto da competencia financeira (Friedline e West, 2016).

Nas nosas análises temos en conta estas catro perspectivas da alfabetización financeira. En primeiro lugar, a alfabetización financeira obxectiva mídese a través do número de respostas correctas ás cuestións financeiras, coñecidas como *the Big Three* enunciadas por Lusardi e Mitchell (2011), e que xiran ao redor da inflación, do xuro composto e da diversificación de carteiras. En segundo lugar, a alfabetización financeira autopercibida mídese a través dunha escala Likert na que as persoas entrevistadas puntúan os coñecementos financeiros que perciben ter nun rango de 1 (moi baixos) a 5 (moi altos). En terceiro lugar, aproxímase o grao de inclusión financeira como o número de produtos

financeiros básicos (as imposicións a prazo ou contas de aforro e os cartóns de crédito) posuídos polos entrevistados. En último lugar, deséñase un índice de competencia financeira, que é o resultado de unificar dúas variables binarias: a tenza de contas de aforro (referida á inclusión financeira) e o responder correctamente un mínimo de dúas das tres cuestións de [Lusardi e Mitchell \(2011\)](#) (referidas aos coñecementos financeiros obxectivos). Como resultado, a variable creada componse de catro categorías: persoas “financeiramente excluídas” (nin dispoñen de conta de aforro nin responden correctamente un mínimo de dúas preguntas); “financeiramente educadas” (responden correctamente polo menos dúas cuestións pero non posúen o activo financeiro); “financeiramente incluídas” (dispoñen de conta de aforro pero non alcanzan o mínimo esixido de cuestións correctas); e persoas “financeiramente capacitadas” (responden correctamente dúas ou tres das cuestións financeiras á vez que dispoñen de imposición a prazo).

A nivel xeral, o nivel de alfabetización financeira obxectiva da poboación española é medio. A maioría de enquisados, tanto en Galicia coma no resto de España, consegue responder correctamente unha única cuestión das tres propostas. Non obstante, mentres aproximadamente a metade de enquisados galegos resolve correctamente un máximo dunha cuestión, esta porcentaxe cae ata o 47,63% na submostra relativa ao resto de España.

En relación ao nivel de alfabetización financeira subxectiva, case tres de cada catro españois afirman ter un nivel medio-baixo de aptitudes financeiras. Con todo, a porcentaxe de persoas que se asignan unha nota moi baixa resulta sensiblemente superior ao de persoas que non conseguen resolver correctamente ningunha cuestión sobre coñecementos financeiros. Estes resultados inducen a pensar nun nesgo perceptivo que se acentúa entre os galegos; dito doutro xeito, aínda que a poboación galega presenta menos alfabetización financeira obxectiva, infravalóraa máis que a submostra para o resto do país. Os niveis de inclusión financeira resultan máis baixos tamén entre os galegos; case un terzo non tería acceso nin a imposición a prazo nin a cartón de crédito.

Por último, o noso indicador de competencia financeira tamén atopa un peor nivel entre os galegos, en relación ao resto de españois. Aínda que en ambas as submostras se descobre un nivel de competencia financeira medio-baixo, a porcentaxe de galegos financeiramente excluídos supera en case 4 puntos porcentuais ao da submostra de comparación. Con todo, os maiores niveis de exclusión e de incultura financeira que padece Galicia pásanlles factura esencialmente aos grupos con niveis intermedios de capacitación. A diferenza entre as porcentaxes de persoas financeiramente capacitadas en ambas as submostras rolda o 0,5%.

4. ANÁLISE MULTIVARIANTE

A continuación, analízanse os resultados das estimacións realizadas para alcanzar o segundo obxectivo do traballo. A variable dependente é o índice categórico de FF que se deriva do procedemento de redución factorial. Ademais, para explorar en que medida os resultados son consistentes ante distintas definicións da variable dependente, consideráronse tres medidas de FF adicionais: un índice de FF obxectiva do fogar, un índice de FF autopercibida individual e, replicando o traballo de [Arellano e Cámara \(2021\)](#), a capacidade dos fogares para afrontar os gastos correntes en caso de perda da súa fonte principal de ingresos.

A natureza de escala ordinal dos catro regresandos obriga a utilizar regresións *probit* ordenadas². A [Ecuación 2](#) mostra a estrutura básica das estimacións:

$$FF_i^* = \beta_0 + \beta_1 SD_i + \beta_2 EC_i + \beta_3 C_i + \varepsilon_i \quad \text{[Ecuación 2]}$$

onde i é a observación asociada a cada individuo, mentres SD_i , EC_i e C_i denotan, respectivamente, as variables de carácter sociodemográfico, económico e condutual. Todos os modelos teñen en conta os regresores sociodemográficos e económicos, mentres as diferentes medidas de alfabetización financeira son incorporadas alternativamente, dando lugar a catro modelos en función de se inclúen a alfabetización financeira obxectiva, subxectiva, a inclusión financeira ou a capacitación financeira.

Mentres a variable dependente para cada enquisado pode tomar j posibles valores, en función do nivel de FF asociada a cada observación, o parámetro FF_i^* fai referencia ao regresando latente que asocia a propensión de cada individuo a padecer cada un dos j niveis de FF en función das características aludidas polo vector de regresores, que inclúe ordenada na orixe. Esta variable explicada distribúese a través de todo o espazo real (os diferentes puntos de corte do modelo encárganse de establecer as zonas dese espazo que se atribúen aos diferentes niveis da mesma), e relaciónase linealmente co vector de regresores, asumindo que a perturbación aleatoria segue unha distribución normal estandarizada. Véxase Long e Freese (2014) para unha descrición máis detallada.

Ademais, antes de estimar os modelos, analizouse a posible existencia de multicolinealidade entre os regresores a través dos factores de inflación da varianza (VIF). O valor máis elevado do parámetro (1,57) é significativamente inferior a 6 (Hair et al., 1998), o que suxire a inexistencia de dependencia lineal significativa entre os regresores.

4.1. O nivel de FF en Galicia e o resto de España: estimacións *oprobit*

A Táboa 5 proporciona os coeficientes *oprobit* estimados para as submostras de Galicia e do resto de España. Pola súa banda, a Figura 2 mostra as probabilidades estimadas de pertencer a cada unha dos tres niveis de FF (baixo, medio e alto) en función das variables independentes que resultaron significativas no modelo 4³. Esta representación permite ler os resultados en termos de efectos marxinais.

Con respecto ás variables sociodemográficas, os modelos apoian que alcanzar niveis educativos superiores e residir en fogares sen menores a cargo son factores que diminúen o nivel de FF doméstica. Así, para os galegos a probabilidade de ser altamente fráxiles é dúas veces maior cando residen en fogares con menores ao seu cargo (7,10% fronte a 3,39%). Pola súa banda, os galegos sen menores a cargo terían, en termos marxinais, entre un 10% e un 18% máis de probabilidades de alcanzar un nivel baixo de FF. Na submostra para o resto de rexións redúcese a influencia do regresor, situándose os efectos marxinais entre o 5% e o 10% (Figura 2). Igualmente, aínda que só dun modo significativo para o resto de España, as mulleres sofren un menor nivel de FF que os homes. Estes resultados son comúns para ambas as submostras, suxerindo a continuidade no proceso de desfeminización da pobreza (Feal Pérez et al., 2013).

² Tamén se estimaron regresións por mínimos cadrados ordinarios utilizando como variable dependente o índice continuo de FF. Os resultados coinciden, en xeral, cos obtidos coas estimacións *oprobit*. Véxanse no Anexo 1.

³ Seleccioneuse este modelo por consideralo máis completo, ao incluír, dalgún modo, os coñecementos financeiros obxectivos (modelo 1) e a inclusión financeira (modelo 3). Ademais, as variables que resultan significativas neste modelo practicamente coinciden coas dos modelos previos.

Táboa 5. Estimacións *oprobit* para o índice categórico de FF

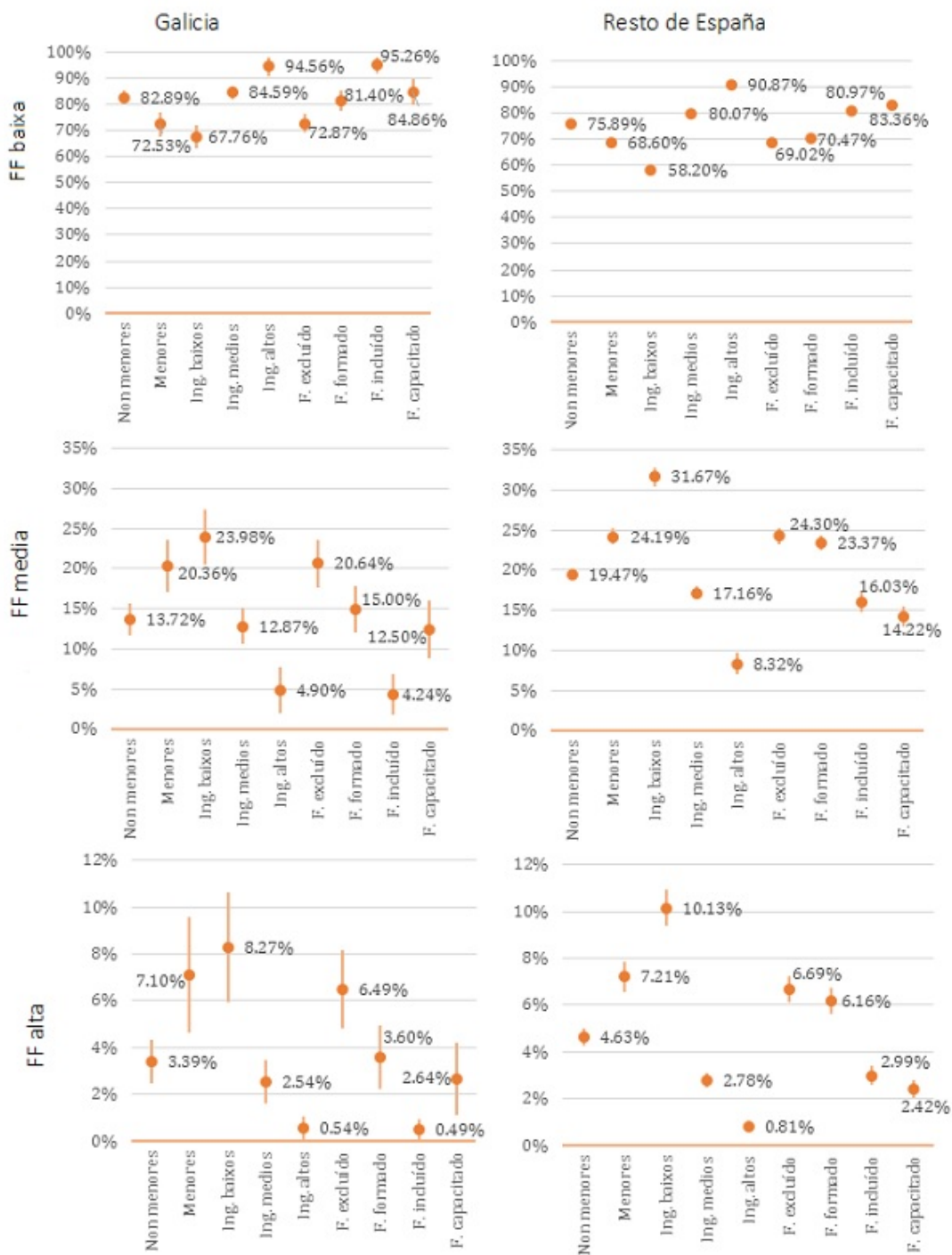
Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Xénero: Muller	-0,168	-0,175	-0,23	-0,218	-0,088 *	-0,084 *	-0,059	-0,078
Idade	-0,171	-0,22	-0,294	-0,134	-0,147 *	-0,156 *	-0,139	-0,195 *
Estado civil: Vivir en parella	-0,175	-0,125	-0,149	-0,163	-0,059	-0,034	0,056	0,041
Fogares con menores de idade: Si	0,604 ***	0,618 ***	0,483 *	0,423 *	0,304 ***	0,305 ***	0,262 ***	0,261 ***
Nivel educativo	-0,215 **	-0,211 **	-0,165 †	-0,093	-0,113 ***	-0,108 ***	-0,092 ***	-0,100 ***
<i>Situación laboral [categoría base: emprego]</i>								
Desemprego	0,423 *	0,418 *	0,445 †	0,329	0,349 ***	0,350 ***	0,337 ***	0,358 ***
Retiro	0,005	0,044	0,114	0,1	-0,437 ***	-0,479 ***	-0,514 ***	-0,451 ***
Outras situacións	-0,073	-0,059	0,009	-0,013	0,001	0,010	-0,053	-0,021
<i>Ingresos anuais brutos do fogar [categoría base: < 14.500 €]</i>								
14.500 €– 45.000 €	-0,653 ***	-0,622 ***	-0,694 ***	-0,630 **	-0,676 ***	-0,672 ***	-0,675 ***	-0,694 ***
> 45.000 €	-1,357 ***	-1,319 ***	-1,336 ***	-1,284 ***	-1,283 ***	-1,285 ***	-1,189 ***	-1,225 ***
Preferencias cara ao risco: Contrario	-0,248 †	-0,284 †	-0,379 *	-0,505 **	0,154 ***	0,143 ***	0,153 **	0,167 **
<i>Alfabetización financeira obxectiva [categoría base: Ningunha resposta correcta]</i>								
Unha resposta correcta	0,09				-0,001			
Dúas respostas correctas	0,136				0,026			
Tres respostas correctas	0,08				-0,023			
<i>Alfabetización financeira subxectiva [categoría base: Nivel moi baixo]</i>								
Nivel baixo		0,104				-0,085		
Nivel medio		-0,036				-0,115 *		
Nivel alto		0,418				-0,051		
Nivel moi alto		-4,819 ***				-0,218		
<i>Inclusión financeira [categoría base: Ningún produto financeiro]</i>								
Un só produto financeiro			0,418 *				-0,227 ***	
Dous produtos financeiros			0,047				-0,581 ***	

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
<i>Competencia financeira [categoría base: Financeiramente excluído]</i>								
Financeiramente formado				-0,327				-0,048
Financeiramente incluído				-1,222 ***				-0,440 ***
Financeiramente capacitado				-0,485 †				-0,546 ***
<i>Comunidades autónomas [categoría base: Comunidade de Madrid]</i>								
Andalucía					-0,070	-0,098	-0,242 *	-0,267 **
Aragón					-0,399 ***	-0,421 ***	-0,517 ***	-0,487 ***
Principado de Asturias					-0,330 **	-0,340 **	-0,429 ***	0,450 ***
Illas Baleares					-0,033	-0,058	-0,167	-0,164
Canarias					-0,066	-0,067	-0,308 *	-0,321 *
Cantabria					-0,267 *	-0,290 **	-0,393 **	-0,415 **
Castela e León					-0,440 ***	-0,465 ***	-0,538 ***	-0,549 ***
Castela-A Mancha					-0,301 ***	-0,352 ***	-0,428 ***	-0,438 ***
Cataluña					-0,087	-0,085	-0,190 *	-0,212 *
Comunidade Valenciana					-0,127	-0,153 †	-0,279 **	-0,275 **
Estremadura					-0,589 ***	-0,694 ***	-0,758 ***	-0,743 ***
Rexión de Murcia					-0,266 **	-0,292 **	-0,406 ***	-0,395 **
Comunidade Foral de Navarra					-0,201	-0,198	-0,341 *	-0,365 *
País Vasco					-0,383 ***	-0,402 ***	-0,514 ***	-0,518 ***
A Ríoxa					-0,323 **	-0,306 **	-0,410 **	-0,491 ***
1 ^{er} corte	-1,084	-1,24	-1,235	-0,938	-0,895 **	-0,999 ***	-1,040 **	-1,242 ***
2 ^o corte	0,012	-0,142	-0,225	0,105	0,233	0,122	0,104	-0,081
Wald X ² (d.f.)	79,15 (14)	966,37 (15)	52,82 (13)	59,81 (14)	737,02 (29)	773,66 (30)	564,47 (28)	571,37 (29)
Pseudo R ²	0,1344	0,1351	0,1336	0,1538	0,1192	0,1221	0,1408	0,1426
Observacións	428	444	339	334	5.976	6.121	4.411	4.388

Nota: Os símbolos †/*/**/*** detallan que o coeficiente é estatisticamente significativo para un nivel de significación do 10%/5%/1%/0,1%, respectivamente

Fonte: Elaboración propia.

Figura 2. Predicións medias axustadas

Fonte: Elaboración propia.

Centrándonos nas variables económicas, confírmase a relación negativa entre o nivel de ingresos e a FF (Giannetti et al., 2014; West e Mottola, 2016; Loke, 2017) para ambas as submostras. Segundo a Figura 2, para a poboación galega a probabilidade de situarse nun nivel medio de FF é (aproximadamente) dúas e catro veces maior cando percibe ingresos baixos, en comparación coa que percibe ingresos medios e altos, respectivamente. Estas relacións mantéñense para o resto de España. Pola contra, a probabilidade de pertencer ao

grupo altamente vulnerable é de 8,27% para aqueles individuos con ingresos baixos, e de 0,54% para aqueles con ingresos altos; isto é, os efectos marxinais mostran que, de media, os fogares con ingresos altos teñen unha probabilidade 7,73 puntos porcentuais menor de pertencer aos altamente vulnerables en comparación cos fogares de ingresos baixos. A grandes liñas, a fiabilidade dos pesos preditos mellora para a submostra do resto de rexións, obténdose un intervalo de erro máis pequeno.

Pola súa banda, o desemprego relaciónase positivamente coa FF ([Táboa 5](#)). A diferenza entre Galicia e o resto de España xorde ao redor da situación das persoas xubiladas; mentres no resto de rexións esta situación laboral asóciase claramente cun menor nivel de FF, en Galicia esta relación non é significativa e, ademais, mantén o signo contrario.

Os resultados das variables condutuais ofrecen tres diferenzas interesantes entre Galicia e o resto de España. En primeiro lugar, mentres a aversión ao risco reduce a FF en Galicia, a relación oposta atópase para o resto de España; é dicir, os individuos contrarios ao risco experimentan máis FF. En segundo lugar, a inclusión financeira asóciase negativamente coa FF en España. Pola contra, o feito de ter polo menos un produto financeiro relaciónase positivamente coa FF en Galicia. Detrás deste resultado podería estar a tentación de facer un uso pouco adecuado dos produtos financeiros, por exemplo a través de hábitos de compra compulsiva entre os titulares de cartóns de crédito ([Cavalletti et al., 2020](#)). No entanto, este resultado debería ser investigado en maior profundidade. En terceiro lugar, as relacións entre competencia financeira e FF son máis consistentes no resto de España. Así, a [Figura 2](#) mostra que para os españois a probabilidade de ser altamente fráxiles é aproximadamente 3 veces maior cando se atopan financeiramente excluídos, en comparación cos que están financeiramente capacitados (6,69% fronte a 2,42%). Esta probabilidade estimada diminúe como máximo 3,2 puntos porcentuais a medida que mellora a competencia financeira do fogar. Esta tendencia tamén se aprecia nos galegos, pero non resulta tan lineal. É máis, as evidencias suxiren que a tenza de contas de aforro é máis relevante á hora de reducir a probabilidade de experimentar FF en Galicia que no resto de España.

Finalmente, os modelos afirman claramente que os niveis de FF en oito CC.AA. son máis baixos que os dun individuo equivalente da Comunidade de Madrid. Destacamos a relación negativa e significativa atopada para Estremadura ou para Castela-A Mancha, dúas das rexións con menor renda per cápita de España ([INE, 2021](#)). En definitiva, o desenvolvemento económico non parece un factor substancialmente asociado á redución da FF. Segundo [Fuenzalida e Ruiz-Tagle \(2010\)](#), os países con maior PIB per cápita tamén serían os máis endebedados en termos relativos.

4.2. A FF dos individuos e dos fogares en Galicia e no resto de España: estimacións *oprobit*

Para explorar ata que punto as relacións anteriores son consistentes fronte ás distintas definicións da variable dependente, neste apartado constrúense dous índices adicionais de FF a partir das mesmas variables utilizadas para construír o índice sintético (ver na [Táboa 2](#)). O primeiro agrega tres medidas referidas a comportamentos financeiros obxectivos do fogar (aforros de emerxencia, atrasos no pago de débedas e déficit doméstico). O segundo, en cambio, agrega tres medidas de natureza subxectiva; isto é, as que reflicten a percepción que a persoa ten de determinadas circunstancias financeiras (pago a tempo de facturas, endebedamento e situación financeira). Ambos os índices se constrúen sumando as respostas a tres cuestións que previamente foron recodificadas en termos binarios para indicar unha situación de FF (1, 0). Por tanto, os índices así elaborados presentan catro categorías (desde 0,

non se produce ningunha das situacións de FF consideradas, a 3, reflíctense todas as situacións de FF consideradas). Para os dous índices, replícanse as estimacións *oprobit* previas. Así, a [Táboa 6](#) e a [Táboa 7](#) recollen os coeficientes estimados para os índices de FF obxectiva referida ao fogar e FF subxectiva individual, respectivamente.

Para o caso de Galicia compróbase que, con independencia do índice considerado, os ingresos seguen mantendo unha relación negativa coa FF, así como o considerar que o nivel de coñecementos financeiros é moi alto (alfabetización financeira subxectiva) e o estar financeiramente incluídos. Por tanto, estas relacións son consistentes, con independencia de que a variable explicada estea a capturar distintas dimensións do fenómeno da FF. Agora ben, mentres o resto de variables explicativas de natureza sociodemográfica e económica practicamente non resultan significativas nos modelos referidos ao índice de FF obxectiva do fogar, o contrario sucede para o índice de FF subxectiva individual. Isto é, un maior nivel educativo e de aversión ao risco asóciase negativamente co nivel de FF autopercibida, mentres que o residir en fogares con fillos menores aumenta a probabilidade de que a persoa se perciba financeiramente vulnerable.

Para a submostra do resto de rexións, as relacións obtidas para o índice sintético mantéñense, en xeral, para os subíndices; aínda que a idade deixa de ser significativa no índice de FF autopercibida individual, e o mesmo sucede co xénero no índice de FF obxectiva do fogar.

Táboa 6. Estimacións *oprobit* para o índice categórico de FF obxectiva do fogar

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Xénero: Muller	-0.107	-0.064	-0.202	-0.181	0.008	0.009	0.039	0.027
Idade	0.103	0.013	-0.068	-0.023	-0.289 ***	-0.335 ***	-0.299 ***	-0.330 ***
Estado civil: Vivir en parella	-0.070	-0.012	0.005	-0.018	-0.050	-0.020	0.015	0.001
Fogares con menores de idade: Si	0.375 *	0.359 *	0.283	0.233	0.219 ***	0.214 ***	0.193 ***	0.195 ***
Nivel educativo	-0.154 *	-0.155 *	-0.092	-0.089	-0.108 ***	-0.103 ***	-0.068 **	-0.074 **
<i>Situación laboral [categoría base: emprego]</i>								
Desemprego	0.362 *	0.388 *	0.335	0.304	0.317 ***	0.315 ***	0.334 ***	0.363 ***
Retiro	-0.027	-0.000	0.063	0.113	-0.189 **	-0.210 ***	-0.205 **	-0.152 *
Outras situacións	0.240	0.200	0.433 *	0.492 *	0.077	0.063	0.039	0.076
<i>Ingresos anuais brutos do fogar [categoría base: < 14.500 €]</i>								
14.500 €– 45.000 €	-0.880 ***	-0.843 ***	-0.946 ***	-0.930 ***	-0.700 ***	-0.694 ***	-0.680 ***	-0.699 ***
> 45.000 €	-1.396 ***	-1.353 ***	-1.492 ***	-1.543 ***	-1.343 ***	-1.353 ***	-1.229 ***	-1.255 ***
Preferencias cara ao risco: Contrario	-0.093	-0.103	-0.079	-0.133	0.140 ***	0.132 ***	0.166 ***	0.175 ***

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
<i>Alfabetización financeira obxectiva [categoría base: Ningunha resposta correcta]</i>								
Unha resposta correcta	-0,230				0,026			
Dúas respostas correctas	-0,067				-0,002			
Tres respostas correctas	-0,055				-0,082			
<i>Alfabetización financeira subxectiva [categoría base: Nivel moi baixo]</i>								
Nivel baixo		-0,135				-0,175 ***		
Nivel medio		-0,045				-0,173 ***		
Nivel alto		0,236				-0,157 †		
Nivel moi alto		-5,322 ***				-0,188		
<i>Inclusión financeira [categoría base: Ningún produto financeiro]</i>								
Un só produto financeiro			-0,032				-0,234 ***	
Dous produtos financeiros			0,065				-0,450 ***	
<i>Competencia financeira [categoría base: Financeiramente excluído]</i>								
Financeiramente formado				-0,131				-0,066
Financeiramente incluído				-0,656 **				-0,352 ***
Financeiramente capacitado				0,002				-0,421 ***
<i>Comunidades autónomas [categoría base: Comunidade de Madrid]</i>								
Andalucía					-0,008	-0,046	-0,178 *	-0,205 *
Aragón					-0,390 ***	-0,419 ***	-0,481 ***	-0,450 ***
Principado de Asturias					-0,314 ***	-0,326 ***	-0,329 **	-0,358 ***
Illas Baleares					-0,006	-0,032	-0,000	0,010
Canarias					-0,033	-0,029	-0,145	-0,150
Cantabria					-0,326 **	-0,340 ***	-0,443 ***	-0,458 ***
Castela e León					-0,390 ***	-0,415 ***	-0,418 ***	-0,434 ***
Castela-A Mancha					-0,387 ***	-0,415 ***	-0,371 ***	-0,379 ***
Cataluña					-0,188 **	-0,194 **	-0,248 **	-0,261 **
Comunidade Valenciana					-0,081	-0,106	-0,127	-0,125
Estremadura					-0,675 ***	-0,741 ***	-0,788 ***	-0,768 ***

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Rexión de Murcia					-0,163 †	-0,190 *	-0,265 *	-0,267 *
Comunidade Foral de Navarra					-0,259 *	-0,283 *	-0,371 **	-0,374 **
País Vasco					-0,423 ***	-0,451 ***	-0,497 ***	-0,493 ***
A Rioxá					-0,266 **	-0,260 **	-0,284 **	-0,319 **
1 ^{er} corte	-0,667	-0,850	-0,929	-0,899	-1,965 ***	-2,262 ***	-2,008 ***	-2,099 ***
2 ^o corte	0,150	-0,017	-0,130	-0,079	-1,110 ***	-1,408 ***	-1,152 ***	-1,241 ***
3 ^{er} corte	0,956	0,742	0,739	0,812	-0,395	-0,698 **	-0,441	-0,516
Wald X ² (d.f.)	103,16 (14)	1220,24 (15)	78,37 (13)	86,01 (14)	1078,16 (29)	1130,77 (30)	842,43 (28)	834,36 (29)
Pseudo R ²	0,1097	0,1076	0,1072	0,1214	0,1013	0,1032	0,1085	0,1091
Observacións	428	444	339	334	5.976	6.121	4.411	4.388

Nota: Os símbolos †/**/***/*** detallan que o coeficiente é estatisticamente significativo para un nivel de significación do 10%/5%/1%/0,1%, respectivamente

Fonte: Elaboración propia.

Táboa 7. Estimacións *oprobit* para o índice categórico de FF subxectiva individual

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Xénero: Muller	0,001	-0,018	0,028	0,024	-0,107 **	-0,109 **	-0,124 **	-0,133 **
Idade	0,400 †	0,327	0,280	0,381	0,060	0,037	0,128 †	0,108
Estado civil: Vivir en parella	-0,146	-0,126	-0,117	-0,141	-0,072 †	-0,038	-0,009	-0,039
Fogares con menores de idade: Si	0,576 ***	0,578 ***	0,484 **	0,470 **	0,196 ***	0,191 ***	0,177 ***	0,190 ***
Nivel educativo	-0,177 **	-0,183 **	-0,210 **	-0,170 *	-0,118 ***	-0,106 ***	-0,122 ***	-0,131 ***
<i>Situación laboral [categoría base: emprego]</i>								
Desemprego	0,193	0,172	0,186	0,149	0,368 ***	0,369 ***	0,385 ***	0,397 ***
Retiro	-0,148	-0,167	-0,137	-0,131	-0,374 ***	-0,398 ***	-0,428 ***	-0,387 ***
Outras situacións	-0,127	-0,165	-0,425 †	-0,411 †	0,049	0,051	0,010	0,038
<i>Ingresos anuais brutos do fogar [categoría base: < 14.500 €]</i>								
14.500 €– 45.000 €	-0,396 **	-0,374 **	-0,412 **	-0,382 *	-0,485 ***	-0,489 ***	-0,475 ***	-0,479 ***
> 45.000 €	-0,746 ***	-0,731 ***	-0,652 **	-0,641 **	-0,951 ***	-0,964 ***	-0,828 ***	-0,844 ***

	Galicia				Resto de España			
Regresor	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Preferencias cara ao risco: Contrario	-0,214 †	-0,236 †	-0,291 *	-0,321 *	0,044	0,032	0,029	0,037
<i>Alfabetización financeira obxectiva [categoría base: Ningunha resposta correcta]</i>								
Unha resposta correcta	-0,091				0,007			
Dúas respostas correctas	-0,164				0,008			
Tres respostas correctas	-0,077				0,015			
<i>Alfabetización financeira subxectiva [categoría base: Nivel moi baixo]</i>								
Nivel baixo		-0,110				-0,064		
Nivel medio		-0,081				-0,139 **		
Nivel alto		-0,012				0,003		
Nivel moi alto		-6,190 ***				-0,109		
<i>Inclusión financeira [categoría base: Ningún produto financeiro]</i>								
Un só produto financeiro			0,220				-0,176 ***	
Dous produtos financeiros			0,056				-0,424 ***	
<i>Competencia financeira [categoría base: Financeiramente excluído]</i>								
Financeiramente formado				-0,289 †				-0,028
Financeiramente incluído				-0,389 †				-0,381 ***
Financeiramente capacitado				-0,226				-0,382 ***
<i>Comunidades autónomas [categoría base: Comunidade de Madrid]</i>								
Andalucía					-0,005	-0,035	-0,069	-0,074
Aragón					-0,351 ***	-0,359 ***	-0,398 ***	-0,374 ***
Principado de Asturias					-0,088	-0,090	-0,150	-0,167 †
Illas Baleares					-0,091	-0,106	-0,240 *	-0,238 *
Canarias					-0,142	-0,137	-0,241 *	-0,256 *
Cantabria					-0,191 *	-0,205 *	-0,221 *	-0,222 *
Castela e León					-0,359 ***	-0,371 ***	-0,408 ***	-0,407 ***
Castela-A Mancha					-0,193 *	-0,221 **	-0,241 **	-0,243 **
Cataluña					-0,118 †	-0,112	-0,173 *	-0,184 *

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Comunidade Valenciana					-0,068	-0,093	-0,159 †	-0,150 †
Estremadura					-0,245 ***	-0,292 ***	-0,274 **	-0,263 **
Rexión de Murcia					-0,184 *	-0,187 *	-0,260 *	-0,264 *
Comunidade Foral de Navarra					-0,213 †	-0,229 *	-0,215	-0,232 †
País Vasco					-0,331 ***	-0,344 ***	-0,375 ***	-0,383 ***
A Ríoxa					-0,211 *	-0,192 *	-0,234 *	-0,277 **
1 ^{er} corte	0,148	-0,118	-0,148	0,058	-0,888 ***	-1,022 ***	-0,822 **	-0,902 **
2 ^o corte	1,816 *	1569	1468	1687	0,514 *	0,383	0,565	0,491
3 ^{er} corte	2,684 **	2,429 **	2,202 *	2,434 *	1,531 ***	1,400 ***	1,599 ***	1,539 ***
Wald X ² (d.f.)	70,17 (14)	1483,59 (15)	57,51 (13)	60,48 (14)	719,51 (29)	758,89 (30)	595,60 (28)	607,78 (29)
Pseudo R ²	0,0698	0,0706	0,0715	0,0762	0,074	0,0766	0,0863	0,0873
Observacións	428	444	339	334	5.976	6.121	4.411	4.388

Nota: Os símbolos †/*/**/*** detallan que o coeficiente é estatisticamente significativo para un nivel de significación do 10%/5%/1%/0,1%, respectivamente

Fonte: Elaboración propia

4.3. Comparativa de resultados con respecto a Arellano e Cámara (2021)

Para dotar de profundidade á análise fronte ás definicións alternativas da variable dependente, constrúese unha variable idéntica á utilizada por Arellano e Cámara (2021). Partindo da variable de fondos de emerxencia dispoñible na ECF (Táboa 2), considérase que os individuos cuxos fogares dispoñen de fondos para un período de máis de 12 meses teñen un nivel baixo de FF, mentres que aqueles incapaces de afrontar os seus gastos correntes durante 3 meses teñen un nivel alto de FF. No medio de ambas as categorías estarían os individuos cun nivel medio de FF. A Táboa 8 proporciona os coeficientes das estimacións *oprobit* tendo en conta este novo índice, e xa só para a submostra de Galicia.

Os resultados coinciden cos das estimacións anteriores para o caso das variables sociodemográficas e económicas, mentres que nas variables condutuais se fortalece a asociación dun maior nivel de alfabetización financeira subxectiva e de competencia financeira cun menor nivel de FF. Así mesmo, a inclusión financeira relaciónase negativamente coa probabilidade de sufrir un alto nivel de FF, algo que resulta coherente co indicado pola literatura e co obtido para o resto de España. Ademais, en todos os modelos estimados o nivel educativo dos galegos relaciónase negativamente coa FF, algo que só ocorría para a FF autopercibida individual.

As dúas últimas columnas da **Táboa 8** resumen os resultados obtidos por **Arellano e Cámara (2021)**, en relación á FF, para as submostras do País Vasco e do resto de España. Da observación conxunta pódese concluír que canto maior é o nivel educativo e o nivel de ingresos dos individuos galegos e vascos, menor é a súa probabilidade de experimentar FF. Tamén, para ambas as CC.AA. parece que as mulleres e as persoas de maior idade corren menos risco de ser financeiramente vulnerables. Con todo, os resultados non resultan estatisticamente significativos. Por último, unha diferenza clara entrabambas as rexións radica na relación que a alfabetización financeira obxectiva mantén co nivel de FF; mentres para os vascos un maior nivel de coñecementos financeiros fortalece a súa resiliencia financeira, para os galegos este efecto non se aprecia.

Táboa 8. Estimacións *oprobit* para o nivel de FF segundo **Arellano e Cámara (2021): submostra Galicia**

Regresor	Galicia				Arellano e Cámara (2021)	
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	País Vasco	España
Xénero: Muller	-0,153	-0,144	-0,222 †	-0,195	- n.s.	+ n.s.
Idade	-0,278	-0,329	-0,361	-0,338	- n.s.	-
Estado civil: Vivir en parella	-0,082	-0,062	0,002	-0,044	+ n.s.	+
Fogares con menores de idade: Si	0,342 *	0,361 *	0,307 †	0,255	n.c.	n.c.
Nivel educativo	-0,199 **	-0,209 **	-0,171 *	-0,171 *	-	-
<i>Situación laboral [categoría base: emprego]</i>						
Desemprego	0,526 **	0,527 **	0,464 *	0,468 *	n.c.	n.c.
Retiro	0,162	0,162	0,126	0,184	- n.s.	- n.s.
Outras situacións	0,145	0,166	0,26	0,289	+ n.s.	-
<i>Ingresos anuais brutos do fogar [categoría base: < 14.500 €]</i>						
14.500 €–45.000 €	-0,756 ***	-0,727 ***	-0,788 ***	-0,746 ***	-	-
> 45.000 €	-1,172 ***	-1,177 ***	-1,221 ***	-1,204 ***		
Preferencias cara ao risco: Contrario	0,089	0,043	0,022	-0,003	n.c.	n.c.
<i>Alfabetización financeira obxectiva [categoría base: Ningunha resposta correcta]</i>						
Unha resposta correcta	-0,193				-	-
Dúas respostas correctas	-0,258					
Tres respostas correctas	-0,34					
<i>Alfabetización financeira subxectiva [categoría base: Nivel moi baixo]</i>						
Nivel baixo		-0,298 †			n.c.	n.c.
Nivel medio		-0,218				
Nivel alto		-0,251				
Nivel moi alto		-6,102 ***				
<i>Inclusión financeira [categoría base: Ningún produto financeiro]</i>						
Un só produto financeiro			-0,232		n.c.	n.c.
Dous produtos financeiros			-0,352 †			

Galicia					Arellano e Cámara (2021)	
Regresor	Modelo 1 (obxectivo)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	País Vasco	España
<i>Competencia financeira [categoría base: Financeiramente excluído]</i>						
Financeiramente formado				-0,25	n.c.	n.c.
Financeiramente incluído				-0,577 **		
Financeiramente capacitado				-0,436 *		
1 ^{er} corte	-2,790 **	-2,994 ***	-2,952 **	-2,933 **		
2 ^o corte	-1,779 *	-1,973 *	-1,953 *	-1,922		
Wald X ² (d.f.)	82,25 (14)	1367,80 (15)	72,93 (13)	67,67 (14)		
Pseudo R ²	0,112	0,1161	0,1118	0,1189		
Observacións	421	434	332	329		

Nota: Os símbolos †/*/**/*** detallan que o coeficiente é estatisticamente significativo para un nivel de significación do 10%/5%/1%/0,1%, respectivamente. N.s. e n.c. denotan, respectivamente, non significativo e non comparable.

Fonte: Elaboración propia.

5. CONCLUSIÓNS

As finanzas domésticas actuais, aínda afectadas polas consecuencias económicas da COVID-19, atópanse sometidas a fortes tensións orixinadas por unha realidade socioeconómica complexa, volátil e incerta. Así, unha porción crecente de fogares presenta problemas para pagar as súas débedas en tempo e forma, ou carecen de aforros suficientes para asumir gastos inesperados. Aínda por riba, recentemente deuse un implacable ascenso no nivel de prezos que obriga aos fogares a conter o seu ritmo de gasto e a planificar mellor as súas decisións financeiras. Esta realidade incomoda a unhas autoridades públicas que precisan de maior coñecemento para garantir a efectividade das medidas implementadas e radiografar o estado de FF en substratos poboacionais específicos.

Esta investigación describe a situación de FF dos fogares galegos en comparación cos do resto de España (obxectivo 1), relacionándoa coas súas circunstancias socioculturais, económicas e condutuais (obxectivo 2). Para iso, traballouse con 8.554 observacións de individuos entre 16 e 79 anos, dos que aproximadamente un 7% corresponden a Galicia.

En relación co primeiro obxectivo, un 77,16% dos galegos acumúlase na categoría “baixa FF”, e as porcentaxes nas categorías “media” e “alta” son inferiores ás que se dan no resto de España. Profundando nas variables que integran o índice, a poboación galega percíbese máis limitada pola súa situación financeira que a do resto de rexións españolas. Con todo, menos do 5% de galegos considera que ten demasiados créditos pendentes, pouco máis do 25% viviría en fogares con gastos superiores aos ingresos durante o ano previo á entrevista, e só un 30% residiría en fogares sen fondos de emerxencia para un trimestre. Este resultado parece máis relacionado coas circunstancias económicas que cunha situación de FF. Así, o nivel de desemprego en Galicia é lixeiramente superior á media para o resto de España, a pesar de contar Galicia cunha porcentaxe moito maior de persoas xubiladas (a idade media en Galicia supera en case dous anos á media do resto de España). En definitiva, a poboación galega mostra en maior medida comportamentos financeiros saudables, aínda que se percibe máis

limitada na súa vida diaria pola súa situación financeira. Isto pode relacionarse cun maior afastamento do sistema financeiro, tanto a nivel de coñecementos como de activos dispoñibles.

En relación ao segundo obxectivo, o maior nivel de ingresos reduce claramente a FF en Galicia, con independencia de que esta se mida globalmente, ou ben considerando as súas dimensións obxectiva ou subxectiva ou, mesmo, centrándonos só na tenza de aforros de emerxencia. Pola súa banda, a capacitación financeira relaciónase negativamente coa FF dos individuos e dos fogares galegos. Estes resultados son consistentes con independencia de como se medise a FF. Pola súa banda, dentro do resto de variables de natureza sociodemográfica e económica, destaca a relación negativa do nivel educativo coa FF autopercebida e coa tenza de aforros de emerxencia, mentres que o residir en fogares con menores a cargo incrementa a probabilidade de experimentar unha maior vulnerabilidade en ambas as variables.

En comparación con España, o fenómeno da FF en Galicia presenta tres singularidades importantes que merecen un maior nivel de estudo. En primeiro lugar, a relación da capacitación financeira coa FF resulta menos consistente en Galicia. En segundo lugar, a inclusión financeira relaciónase positivamente coa FF da poboación galega e negativamente coa da poboación española. Finalmente, tamén sorprende que os individuos menos contrarios ao risco son os menos vulnerables na mostra non galega. A xustificación a este resultado podería estar no maior vínculo da poboación non galega co sistema financeiro. O seu maior nivel de integración e de formación en cuestións financeiras axuda a que saian “mellor parados” das súas operacións financeiras.

As evidencias atopadas permiten realizar algunhas suxestións destinadas a mellorar a resiliencia financeira doméstica. Especificamente, constatouse que a capacitación financeira en Galicia, ademais de ser máis escasa que a do resto de España, podería estar ligada con esa resiliencia dunha maneira máis débil que o esperado. Os responsables públicos deben esforzarse por integrar á poboación galega, especialmente a máis envellecida, no sistema financeiro, promovendo a adaptación dos seus hábitos ao novo paradigma financeiro, caracterizado pola dixitalización e pola volatilidade.

O traballo conseguiu dúas importantes innovacións con respecto á literatura precedente. En primeiro lugar, construíuse un índice de FF gradual, adaptado ás conceptualizacións máis recentes da problemática relacionadas coa idea do risco de padecer FF no fogar ([Worthington, 2006](#)). Á súa vez, o noso indicador sintético favorece unha medición enriquecida e matizada polas interaccións que se xeran ao asociar medidas con diferentes enfoques e naturezas ([O'Connor et al., 2019](#)). En segundo lugar, incluíuse unha análise xeográfica que, ademais de ser bastante anovadora na literatura internacional, é especialmente relevante no caso español.

Finalmente, o traballo non está exento de limitacións que poden derivar en investigacións futuras. Así, é probable que a significativa estatística dalgúns parámetros nas estimacións galegas se vise limitada por considerar unha mostra relativamente escasa. No tocante ás variables, destacamos a escaseza de datos cuantitativos de tipo continuo. Maior información sobre o nivel de ingresos ou de endebedamento dos fogares permitiría relativizar a carga da débeda, alcanzando unha imaxe máis detallada da situación de FF que padecen. Por último, adoptar unha perspectiva máis ampla e integradora con respecto aos coñecementos financeiros ([Arellano e Cámara, 2021](#)) permitiría identificar en que área son máis necesarios os esforzos de formación.

Bibliografía

- Ali, L., Khan, M. K. N. & Ahmad, H. (2020). Financial Fragility of Pakistani Household. *Journal of Family and Economic Issues*, 41(3), 572-590. <https://doi.org/10.1007/s10834-020-09683-y>
- Allgood, S. & Walstad, W. B. (2016). The effects of perceived and actual financial literacy on financial behaviors. *Economic Inquiry*, 54(1), 675-697. <https://doi.org/10.1111/ecin.12255>
- Álvarez Espiño, M., Fernández-López, S., Rey-Ares, L. & Castro-González, S. (2020). Capacitación y comportamiento financiero de la generación millennial en España. *Revista Galega de Economía*, 29(3), 1-20. <https://doi.org/10.15304/rge.29.3.7045>
- Anderloni, L., Bacchiocchi, E. & Vandone, D. (2012). Household financial vulnerability: An empirical analysis. *Research in Economics*, 66(3), 284-296. <https://doi.org/10.1016/j.rie.2012.03.001>
- Arellano, A. & Cámara, N. (2020). *Vulnerabilidad financiera de los hogares ante la COVID-19: una perspectiva global*. Working Paper, BBVA https://repositorio.comillas.edu/xmlui/bitstream/handle/11531/51154/Vulnerabilidad_Hogares_Paises-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Arellano, A. & Cámara, N. (2021). Vulnerabilidad financiera de los hogares: evidencia para el País Vasco y el resto de España. *EKONOMIAZ. Revista vasca de Economía*, 100(2), 94-119. *Ekonomiaz, Revista Vasca de Economía* (euskadi.eus)
- Baldini, M., Gallo, G. & Torricelli, C. (2020). The scars of scarcity in the short run: An empirical investigation across Europe. *Economia Politica*, 37(3), 1033-1069. <https://doi.org/10.1007/s40888-020-00187-4>
- Banco de España y CNMV (2018), *Plan de Educación Financiera 2018-2021*, Banco de España and CNMV, Madrid, https://www.cnmv.es/DocPortal/Publicaciones/PlanEducacion/PlanEducacion18_21.pdf
- Bover, O., Hospido, L., & Villanueva, E. (2019). The Survey of Financial Competences (ECF): Description and Meth-ods of the 2016 Wave. *Documentos Ocasionales Banco de España*, (1909). <https://doi.org/10.2139/ssrn.3396964>
- Brüggen, E. C., Hogleve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S. & Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of business research*, 79, 228-237. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.03.013>
- Borge, J. (2011). Despoblación & envejecimiento: Galicia hacia el año 2020. *Revista Galega de Economía*, 20, 121-140. <http://hdl.handle.net/10347/19516>
- Cavalletti, B., Lagazio, C., Lagomarsino, E. & Vandone, D. (2020). Consumer Debt and Financial Fragility: Evidence from Italy. *Journal of Consumer Policy*, 43, 747-765. <https://doi.org/10.1007/s10603-020-09458-w>

- Chotewattanakul, P., Sharpe, K. & Chand, S. (2019). The Drivers of Household Indebtedness: Evidence from Thailand. *Southeast Asian Journal of Economics*, 7(1), 1-40 <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saje/article/view/178438>
- Chuliá, E. & Rodríguez, J. C. (2007). Las actitudes y los comportamientos financieros de los particulares y las familias en España. *Cuadernos de Información Económica*, 200, 189-212. https://www.funcas.es/wp-content/uploads/Migracion/Articulos/FUNCAS_CIE/200art17.pdf
- Daud, S. N. M., Marzuki, A., Ahmad, N. & Kefeli, Z. (2019). Financial vulnerability and its determinants: Survey evidence from Malaysian households. *Emerging Markets Finance and Trade*, 55(9), 1991-2003. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2018.1511421>
- Disney, R. F. & Gathergood, J. (2011). Financial literacy and indebtedness: new evidence for UK consumers. Disponible en SSRN 1851343. <https://www.nottingham.ac.uk/cfcm/documents/papers/11-05.pdf>
- Domínguez Domínguez, J. & Núñez Velázquez, J. J. (2013). Exclusión social en los hogares españoles. Un estudio comparativo regional durante el período 2004-2008. *Revista Galega de Economía*, 22(Extra), 115-134. <https://doi.org/10.15304/rge.22.Extra.1403>
- Emmons, W. R. & Noeth, B. J. (2013). Economic vulnerability and financial fragility. *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 95(5), 361-388. <https://files.stlouisfed.org/files/htdocs/publications/review/13/09/Emmons.pdf>
- Fasianos, A., Godin, A., Kinsella, S. & Wu, W. (2014). Household indebtedness and financial fragility across age cohorts, evidence from European countries, Working Paper, Universidad de Limerick. https://www.boeckler.de/pdf/v_2014_10_30_fasianos.pdf
- Feal Pérez, A. M., Piñeiro Mantiñán, M. J., Lois González, R. C. & Durán Villa, F. (2013). Una visión regional de la pobreza en España en el marco de la crisis económica actual. *Revista Galega de Economía*, 22(Extra), 135-166. <https://doi.org/10.15304/rge.22.Extra.1405>
- Fernandes, D., Lynch, J. G. (Jr.) & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861-1883. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2013.1849>
- Fernández-López, S., Álvarez-Espiño, M., & Rey-Ares, L. (2022). Financial capability and households' financial vulnerability: evidence for the Spanish case. *Managerial Finance*. <https://doi.org/10.1108/MF-02-2022-0086>
- Ferrari, P. A. & Salini, S. (2011). Complementary use of Rasch models and nonlinear principal components analysis in the assessment of the opinion of Europeans about utilities. *Journal of Classification*, 28(1), 53-69. <https://doi.org/10.1007/s00357-011-9081-0>
- Friedline, T. & West, S. (2016). Financial education is not enough: Millennials may need financial capability to demonstrate healthier financial behaviors. *Journal of Family and Economic Issues*, 37, 649-671. <https://doi.org/10.1007/s10834-015-9475-y>

- Fuenzalida, M. & Ruiz-Tagle, J. (2010). Household financial vulnerability. *Series on Central Banking, Analysis, and Economic Policies*, 15. Banco Central de Chile. <https://hdl.handle.net/20.500.12580/3765>
- Giannetti, C., Madia, M. & Moretti, L. (2014). Job insecurity and financial distress. *Applied Financial Economics*, 24(4), 219-233. <https://doi.org/10.1080/09603107.2013.872759>
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. y Black, W. (1998). *Multivariate analysis*(4th ed). Prentice Hall International
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of consumer affairs*, 44, 296-316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- Instituto Nacional de Estadística (17 de diciembre de 2021). Contabilidad Regional de España. Revisión Estadística 2019. Producto Interior Bruto regional. Serie 2018-2020 [Comunicado de prensa]. INE https://www.ine.es/prensa/cre_2020.pdf
- Johnson, E. & Sherraden, M. S. (2007). From financial literacy to financial capability among youth. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 34(3), 119-145. <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol34/iss3/7>
- Kim, Y. I., Kim, H. C. & Yoo, J. H. (2016). Household over-indebtedness and financial vulnerability in Korea: evidence from credit bureau data. *KDI Journal of Economic Policy*, 38(3), 53-77. <https://ssrn.com/abstract=2851622>
- Leika, M. & Marchettini, D. (2017). A generalized framework for the assessment of household financial vulnerability. *Fondo Monetario Internacional*. 17/228. Fondo Monetario Internacional. https://scholar.google.es/scholar?hl=es&as_sdt=0%2C5&q=A+generalized+framework+for+the+assessment+of+household+financial+vulnerability&btnG=
- Lin, Y. & Grace, M. F. (2007). Household life cycle protection: Life insurance holdings, financial vulnerability, and portfolio implications. *Journal of Risk and Insurance*, 74(1), 141-173. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6975.2007.00205.x>
- Loke, Y. J. (2015). Living beyond one's means: evidence from Malaysia. *International Journal of Social Economics*, 43(1), 2-18. <https://doi.org/10.1108/IJSE-11-2013-0248>
- Loke, Y. J. (2017). Financial vulnerability of working adults in Malaysia. *Contemporary Economics*, 11(2), 205-218. <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.237>
- Long, J. S. y Freese, J. (2014). *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*. 3rd ed. Stata Press.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 497-508. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>

- Lusardi, A., Schneider, D., Tufano, P. (2011). Financially Fragile Households: Evidence and Implications. *Brookings Papers on Economic Activity*, (1), 83-150. <https://www.jstor.org/stable/41228524>
- McCarthy, Y (2011). Behavioural characteristics and financial distress. Banco Central Europeo, Working paper, 1303. BCE. <http://doi.org/10.2139/ssrn.1761570>
- de Miguel Palacios, C., Montero Muñoz, M. & Simón Fernández, X. (2011). Efectos socioeconómicos do actual proceso demográfico en Galicia. *Revista galega de economía*, 20(Extra), 31-52. <http://hdl.handle.net/10347/19512>
- Miller, R. G. (Jr.) (1981). *Simultaneous Statistical Inference*. McGraw Hill
- O'Connor, G. E., Newmeyer, C. E., Wong, N. Y. C., Bayuk, J. B., Cook, L. A., Komarova, Y., Loibl, C., Ong, L.L. & Warmath, D. (2019). Conceptualizing the multiple dimensions of consumer financial vulnerability. *Journal of Business Research*, 100(1), 421-430. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.12.033>
- Mutsonziwa, K. and Fanta, A. (2019), "Over-indebtedness and its welfare effect on households: Evidence from the Southern African countries", *African Journal of Economic and Management Studies*, 10(2), 185–197. <https://doi.org/10.1108/AJEMS-04-2018-0105>
- Parise, G.& Peijnenburg, K. (2019). Noncognitive abilities and financial distress: Evidence from a representative household panel. *The Review of Financial Studies*, 32(10), 3884-3919. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhz010>
- Parker, A. M., De-Bruin, W. B., Yoong, J. & Willis, R. (2012). Inappropriate confidence and retirement planning: Four studies with a national sample. *Journal of Behavioral Decision Making*, 25(4), 382-389. <https://doi.org/10.1002/bdm.745>
- Philippas, N. D. & Avdoulas, C. (2020). Financial literacy and financial well-being among generation-Z university students: Evidence from Greece. *The European Journal of Finance*, 26(4-5), 360-381. <https://doi.org/10.1080/1351847X.2019.1701512>
- Ray, S., Mahapatra, S. K. & Nath, S. (2019). Over-indebtedness and its drivers among microfinance borrowers in India. *Economic and Political Weekly*, 54(7), 47-54. <https://www.epw.in/journal/2019/7/special-articles/over-indebtedness-and-its-drivers-among.html>
- Terraneo, M. (2018). Households' financial vulnerability in southern Europe. *Journal of Economic Studies*, 45(3), 521-542. <https://doi.org/10.1108/JES-08-2016-0162>
- West, S. & Mottola, G. (2016). A population on the brink: American renters, emergency savings, and financial fragility. *Poverty & Public*, 8(1)Policy, 56-71. <https://doi.org/10.1002/pop4.130>
- Worthington, A. C. (2006). Debt as a source of financial stress in Australian households. *International Journal of Consumer Studies*, 30(1), 2-15. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2005.00420.x>

Yusof, S. A., Rokis, R. A. & Jusoh, W. J. W. (2015). Financial fragility of urban households in Malaysia. *Jurnal Ekonomi Malaysia*, 49(1), 15-24. <http://dx.doi.org/10.17576/JEM-2015-4901-02>

Apéndices

ANEXO

Estimacións MCO

Para completar as conclusións do traballo, a Táboa 9 facilita os resultados das estimacións Mínimo Cuadrático Ordinarias (MCO), considerando como variable explicada o índice de FF continuo, en función de se se analiza a submostra galega ou ben a do resto de España.

No caso da mostra referida ao ámbito estatal, apenas se atopan diferenzas coas estimacións *oprobit*, confirmando o perfil dos fogares financeiramente fráxiles descrito previamente (persoas máis novas, con menor nivel educativo e fillos dependentes ao seu cargo, desempregadas, cun nivel baixo de ingresos e financeiramente excluídas).

Para a submostra de Galicia tamén se manteñen a maioría dos resultados, confirmando un perfil de fogares financeiramente vulnerables similar ao do resto de CC.AA. Agora ben, xorden algunhas diferenzas con respecto aos resultados obtidos nos modelos previos. Así, o xénero pasa a ser maioritariamente significativo; por tanto, en xeral pódese afirmar que as mulleres en Galicia son significativamente menos financeiramente vulnerables que os homes.

Agora ben, a principal diferenza entrambos os contextos xorde ao redor da relación entre a idade da persoa enquisada e o seu nivel de FF. Mentres que para a mostra do resto de España se atopa unha relación negativa, isto é, a maior idade menor nivel de FF, coincidente coa obtida na maioría dos estudos empíricos (Disney e Gathergood, 2011; Giannetti et al., 2014; Loke, 2017), no caso de Galicia a variable idade presenta un signo positivo, aínda que non significativo, que suxire que as xeracións galegas máis envellecidas se encontran nunha situación financeira menos favorable, ao padecer unhas maiores restricións a nivel económico ou financeiro.

Táboa 9. Estimacións MCO para o índice continuo de FF: submostra resto de España

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Xénero: Muller	-0,039 *	-0,035 †	-0,036 †	-0,034 †	-0,014 *	-0,014 *	-0,012 †	-0,014 *
Idade	0,017	0,009	0,008	0,024	-0,030 **	-0,035 ***	-0,023 †	-0,031 **
Estado civil: Vivir en parella	-0,022	-0,015	-0,018	-0,026	-0,009	-0,004	0,008	0,005
Fogares con menores de idade: Si	0,104 ***	0,102 ***	0,081 **	0,080 **	0,050 ***	0,049 ***	0,043 ***	0,044 ***
Nivel educativo	-0,032 **	-0,032 ***	-0,025 *	-0,019 †	-0,023 ***	-0,021 ***	-0,018 ***	-0,019 ***

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
<i>Situación laboral [categoría base: emprego]</i>								
Desemprego	0,061 *	0,064 *	0,051	0,04	0,071 ***	0,072 ***	0,070 ***	0,074 ***
Retiro	-0,033	-0,029	-0,025	-0,019	-0,067 ***	-0,072 ***	-0,070 ***	-0,059 ***
Outras situacións	0,001	-0,001	-0,005	-0,002	0	0	-0,006	0,001
<i>Ingresos anuais brutos do fogar [categoría base: < 14.500 €]</i>								
14.500 €–45.000 €	-0,124 ***	-0,118 ***	-0,122 ***	-0,112 ***	-0,121 ***	-0,121 ***	-0,115 ***	-0,116 ***
> 45.000 €	-0,192 ***	-0,184 ***	-0,176 ***	-0,170 ***	-0,195 ***	-0,195 ***	-0,173 ***	-0,177 ***
Preferencias cara ao risco: Contrario	-0,032	-0,036 †	-0,041 *	-0,048 *	0,020 **	0,019 **	0,018 **	0,020 **
<i>Alfabetización financeira obxectiva [categoría base: Ningunha resposta correcta]</i>								
Unha resposta correcta	-0,021				0,004			
Dúas respostas correctas	0,003				0,004			
Tres respostas correctas	0,005				0,001			
<i>Alfabetización financeira subxectiva [categoría base: Nivel moi baixo]</i>								
Nivel baixo		0,001				-0,025 **		
Nivel medio		-0,005				-0,032 ***		
Nivel alto		0,038				-0,018		
Nivel moi alto		-0,087*				-0,026		
<i>Inclusión financeira [categoría base: Ningún produto financeiro]</i>								
Un só produto financeiro			0,032				-0,044 ***	
Ambos os produtos financeiros			0,018				-0,087 ***	
<i>Competencia financeira [categoría base: Financeiramente excluído]</i>								
Financeiramente formado				-0,015				-0,01
Financeiramente incluído				-0,094 ***				-0,078 ***
Financeiramente capacitado				-0,031				-0,075 ***
<i>Comunidades autónomas [categoría base: Comunidade de Madrid]</i>								
Andalucía					0,004	-0,002	-0,022	-0,026 †
Aragón					-0,068 ***	-0,071 ***	-0,082 ***	-0,076 ***

Regresor	Galicia				Resto de España			
	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)	Modelo 1 (obxectiva)	Modelo 2 (subxectiva)	Modelo 3 (inclusión)	Modelo 4 (capacitación)
Principado de Asturias					-0,047 **	-0,049 ***	-0,062 ***	-0,065 ***
Illas Baleares					0	-0,005	-0,014	-0,012
Canarias					-0,013	-0,012	-0,039 *	-0,041 *
Cantabria					-0,042 **	-0,045 **	-0,058 ***	-0,058 ***
Castela e León					-0,070 ***	-0,073 ***	-0,077 ***	-0,077 ***
Castela-A Mancha					-0,051 ***	-0,058 ***	-0,062 ***	-0,062 ***
Cataluña					-0,009	-0,008	-0,023 †	-0,024 †
Comunidade Valenciana					-0,011	-0,017	-0,031 *	-0,029 *
Estremadura					-0,083 ***	-0,094 ***	-0,097 ***	-0,091 ***
Rexión de Murcia					-0,030 *	-0,032 *	-0,045 **	-0,045 **
Comunidade Foral de Navarra					-0,031 †	-0,036 *	-0,049 *	-0,050 *
País Vasco					-0,052 ***	-0,056 ***	-0,068 ***	-0,067 ***
A Rioxa					-0,045 **	-0,043 **	-0,052 **	-0,059 ***
Constante	0,396 **	0,409 **	0,369 *	0,330 *	0,540 ***	0,578 ***	0,535 ***	0,557 ***
R-cadrado	0,214	0,211	0,164	0,178	0,219	0,227	0,241	0,243
Observacións	428	444	339	334	5.976	6.121	4.411	4.388

Nota: Os símbolos †/*/**/*** detallan que o coeficiente é estatisticamente significativo para un nivel de significación do 10%/5%/1%/0,1%, respectivamente.

Fonte: Elaboración propia.